

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

Gulchexra Fayzullayeva¹
Nilyufar Shukurova²

¹Samarqand viloyati xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish
hududiy markazi dotsenti

²Samarqand viloyati xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish
hududiy markazi o'qituvchisi

O'QITUVCHI–O'QUVCHI MUNOSABATLARIDA O'QITUVCHINING KOMMUNIKATIV KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'qituvchining kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish mohiyati hamda o'qituvchi–o'quvchi munosabatlarini muvofiqlashtirish borasidagi tavsiyalarning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: o'qituvchi, o'quvchi, ota-ona, samimiy muloqot, xatti-harakatlar.

Barcha davrlarda pedagogning ta'lim ishtirokchilari bilan olib boradigan faoliyatida ma'lum bir munosabatlarning o'rnatilishida o'qituvchi kommunikativ ko'nikmalarining rivojlanganlik darajasi muhim ahamiyatga ega bo'lgan. O'qituvchilar bolalarning bilim olishlariga yordam berish uchun ularning oilalari, tili va madaniyati haqida bilishlari lozim. Maktab bilan muloqotdan ota-onalar foyda olishadi, chunki ular maktabda nima sodir bo'lishi haqida ko'proq bilib olishadi va shunga ko'ra farzandlarining uyda o'rganishni rag'batlantirishi mumkin. Eng muhimi, bolalar samarali muloqotdan foyda ko'rishadi, chunki uy va maktab o'rtasidagi aloqa bolalarga o'rganish hamda muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi.

Pedagogning kommunikativ kompetentligi – pedagogning o‘quvchilar jamoasi, ota-onalar, hamkasblar, rahbariyat bilan pedagogik odob hamda muloqot talablariga muvofiq holda uyushtiriladigan suhbat.

O‘z ishini yaxshiroq bajarish uchun o‘qituvchilar bolaning maktabdan tashqari hayoti to‘g‘risida bilishlari kerak. Ba’zi o‘qituvchilar ota-onalarning ish vaqtiga mos keladigan majlis va tadbirlarni rejalashtirishadi. Ayrim o‘qituvchilar ota-onalarga qo‘ng‘iroq qilishadi. Ba’zi o‘qituvchilar ota-onalarga eslatmalar yozadilar yoki boshqa oila a‘zolari bilan birga bola haqida ma’lumot yuboradilar.

O‘qituvchilar maktab va oilalar bilan aloqani osonlashtirish uchun bir qancha metodlarni qo‘llab ko‘rishlari mumkin. Bunda ikkala tomon uchun ham yaxshiroq bo‘lgan muloqot usullarini aniqlash juda muhim.

Muloqot sinfda muhim o‘rin tutadi: muvaffaqiyatli o‘qitish odatda 50% dan 100% gacha bo‘lgan muloqot qobiliyatlarini talab qiladi, deb hisoblanadi. Natijada, o‘qituvchi barcha to‘rtta aloqa usullarini – tinglash, gapirish, o‘qish va yozishni yaxshi bilishi va ushbu bilimlardan maktab sharoitida samarali foydalanishni kerak. Buning uddasidan chiqish o‘quvchilarning akademik hayotida erishgan yutuqlariga hamda o‘qituvchining martaba yutuqlariga ta’sir qilishi isbotlangan. Ushbu maqolada biz sinfdagi muloqotning shunday muhimligi sabablarini bayon qilamiz.

O‘qituvchilar uch xil yo‘nalishdagi muloqot qobiliyatlaridan foydalanadilar: o‘quvchilar bilan, ota-onalar bilan va hamkasblar bilan muloqot qilish.

O‘quvchilar bilan muloqot qilish. Muloqot qobiliyatlari o‘quvchilar bilan o‘zaro munosabatlar uchun eng muhim ahamiyatga ega, chunki o‘qitishning o‘zi ularni talab qiladi. O‘zingizning rolingizda siz murakkab ma’lumotlarni anglash va tushuntirish, bu ma’lumotlarni o‘quvchilaringizga aniq yetkazish (og‘zaki va yozma manbalarda), ularning e’tiborini jalb qiladigan tarzda taqdim etish, ularning savollari yoki muammolarini tinglash va hal qilish uchun javobgarsiz.

Sizdan tarkibni turli xil o‘quv uslublariga moslashtirish, o‘quvchilarni o‘rganishga undash, rag‘batlantirish va hamdardlik yordamida qo‘llab-quvvatlovchi aloqalarni o‘rnatish, sinfni boshqarish va fikr-mulohaza bildirish talab etiladi – bu sizning sinfingizni xavfsiz va qo‘llab-quvvatlovchi o‘quv muhitiga aylantiradi. Bularning barchasi yaxshi muloqot qobiliyatini, kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlanganligini talab qiladi.

Muloqot qobiliyatingiz qanchalik yaxshi bo‘lsa, ushbu vazifalarni shunchalik samarali bajarishingiz mumkin. O‘z navbatida, sizning o‘quvchilaringiz ko‘proq ilmiy yutuqlarga erishadilar. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarning muvaffaqiyati qobiliyatli o‘qituvchilar tomonidan yaratilgan interaktiv, qiziqarli o‘qitish muhitlari bilan bevosita bog‘liq. Bundan tashqari, sizning o‘quvchilaringiz bilan muloqot tarzingiz ularning maktab haqidagi tasavvurlariga, sinfdagi o‘rni, o‘zlari va qobiliyatlari va muvaffaqiyat motivatsiyasiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin (qarang: Dobbs va Arnold, 2009).

Biroq, ba’zan yuzaga keluvchi salbiy muloqot qobiliyatlari va buning natijasida o‘qitishning samarasiz usullari - o‘quvchilarning tushunish darajasining pasayishiga olib keladi va ularning o‘quv yutuqlariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bu, shuningdek, o‘quvchilarda motivatsiyaning yetishmasligiga, maktabni yoqtirmasliklariga va muvaffaqiyatga erisha olmayotganiga ishonishiga olib kelishi mumkin. Bu o‘quvchilarning kelajaklariga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shuning uchun o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida samarali aloqa juda muhimdir. Bu sizning vazifangizni yaxshi bajarishingizga, o'quvchilaringiz uchun ijobiy natijalarga imkon beradi. Qo'shimcha afzallik shundaki, sizning sinfingiz aynan o'zingizdan rivojlanishi va kelajakda o'rganishlari uchun muhim bo'lgan o'zlarining muloqot qobiliyatlarini oshirish uchun namuna sifatida foydalanishi mumkin.

Ota-onalar bilan muloqot qilish. O'qituvchi sifatida siz ota-onalar bilan samarali muloqot qilishingiz kerak bo'ladi. Bu jarayon bevosita yoki bilvosita amalga oshirilishi mumkin, jumladan, telefon qo'ng'iroqlari, elektron pochta xabarlari va shaxsiy uchrashuvlar, shuning uchun pedagog xodimda og'zaki va yozma nutq yaxshi rivojlangan bo'lishi kerak.

Bu juda muhimdir, chunki siz ota-onani chalkashtirib yubormaslik yoki o'zini himoya qilmasdan, sezgir mavzular - masalan, xatti-harakatlar, o'quv muammolari va o'quvchining kuchli va zaif tomonlarini muhokama qilishingiz kerak bo'ladi. Siz har doim jiddiy, ammo muloyim bo'lishingiz juda muhimdir. Ota-onalar bilan yaxshi aloqada bo'lmaslik, ular sizning o'qitishingizga shubha tug'dirishi va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan shikoyatlarga, shuningdek, farzandining faoliyati va ta'lim ehtiyojlarini tushunmaslikka olib kelishi mumkin.

Hamkasblar bilan muloqot qilish. O'qitish har doim ham mustaqil ishni o'z ichiga olmaydi – bu hamjihatlikni talab qiladi. Birgalikda darslarni rejalashtirishni xohlaysizmi, hamkasblaringizni muayyan o'quvchilarning yutuqlari to'g'risida xabardor qilasizmi yoki sinfdagi muammolarni hal qilish bo'yicha maslahatlar bilan bo'lishasizmi, yaxshi muloqot qobiliyatlari siz uchun foydalidir.

Shuningdek, siz ushbu ko'nikmalarni xodimlar yig'ilishlarida va o'quv mashg'ulotlarida qo'llashingiz mumkin – yig'ilishlarni olib borish, turli xil auditoriyalar oldida chiqish qilish va boshqa xodimlar bilan fikr-mulohaza bildirish sizning hamkasblaringiz va yuqori lavozimlarga ko'tarilish uchun yaxshi nomzod ekanligingizni ko'rsatishi mumkin.

Ko'rsatib o'tilganidek, samarali muloqot qobiliyatlari o'qituvchilik faoliyatida muhim ahamiyatga ega. Samarali muloqot qobiliyatlari o'z-o'zidan pedagog-xodimning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish va har doim takomillashtirib borilishi bilan ahamiyatlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abduqodirov A.A., Astanova F.A., Abduqodirova F.A. "Case-study" uslubi: nazariya, amaliyot, tajriba. – T.: "Tafakkur qanoti" nashriyoti, 2012.
2. Ibraimov X.I., Abdullaeva Sh.A. Pedagogika. O'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan, 2004.
3. Pirmuxamedova M. Pedagogik mahorat asoslari. – T.: 2008.
4. Xoliqov A.A. Pedagogik mahorat. – T.: "Tafakkur-bo'stoni" nashriyoti. 2011.
5. Hasanboev J. va boshqalar. Pedagogika. O'quv qo'llanma. – Toshkent: "Fan", 2006.
6. [Roselyn Sword](#), Effective Communication in the Classroom: Skills for Teachers. November 16, 2020, <https://www.highspeedtraining.co.uk/hub/>.